

care a înnobilit cu grație și farmec feminin scena din Vale, artista emerită Ana Colda, eternizată și într-un bust din bronz (15). O vedem și pe copertă, cu un chip delicat și distins (ceva din Ingrid Bergman).

Ce-mi ziceam eu, având în mână *op*-ul cu cele 60 de portrete? Citesc câteva, arunc o privire peste altele, notez niște date, păreri, și dau seamă. M-am pomenit citindu-le pe toate. M-a prins domnul Velea și poate că asta e adevărata istorie, mărturia sinceră și luminată de har despre histrionii care dau viață din viața lor, cu fantezie și dragoste.

Dumitru Velea, *Forme vii*, Editura Fundației Culturale „Ion D. Sârbu”, Petroșani, 2007

## Mărturii exemplare

Cu câteva zile înainte de Crăciun, la mine a venit neașteptat Moșul cu un dar care m-a emoționat: domnul Ionel Bota, directorul Teatrului din Oravița, îmi trimite, prin intermediul doamnei Mălina Petre, directoarea Teatrului din Reșița, două volume, frumos cartonate, cu titlul ***Istoria teatrului vechi din Oravița***. Tipărite la Editura Timpul din Reșița, volumul I în 2003 (perioada 1817–1940), volumul II în 2005 (perioada 1940–2000). Cu doar un an în urmă, în octombrie 2006, cu prilejul „Colocviului Național de Regie” de la Reșița, făcusem o vizită în modesta localitate din sudul Banatului pe care Iosif Vulcan o numise cândva, într-o poezie publicată în *Familia*, „mică, dar plăcută, ca zorile frumoase”. Vizitasem atunci edificiul renovat al celui mai vechi teatru din România, frumos decorat în ornamente roșu-aurii, ca într-un splendid tablou de epocă, cu un mic muzeu amenajat în holul de la intrare, salonul fostului Casino, la etaj cu fotografii, biliard, mese de joc, tablouri. L-am cunoscut atunci pe domnul Ionel Bota, care ne-a întâmpinat micul nostru grup de cronicari cu vădită amabilitate și detalii despre istoricul clădirii și principalele manifestări artistice găzduite aici, precizându-ne și strădania domniei-sale de a le sintetiza în pagini tipărite.

S-au scris despre Teatrul din Oravița mai multe relatări în timp, în periodice și volume. Consemnăm în secolul XX cele semnate de R.S. Molin, *Cel mai vechi teatru din România. 110 ani de la ridicarea Teatrului comunal din Oravița* (1927), Sim. Sam. Moldovan, *Oravița de altădată și Teatrul cel mai vechi din România* (1938), Ștefan Marcuș, *Thalia Română, contribuții la istoricul teatrului românesc din Ardeal, Banat și Părțile Ungurene* (1945), I. Crișan, *Teatrul din Oravița* (1968), P. Călin, *Teatru și cultura la Oravița* (1987), I. Crețan *Teatrul din Oravița, istoria unei priorități în cultura națională* (1997), I. Bota, Gheorghe Jurma, *Teatrul din Oravița* (1997), I. Bota, *Eminescu și Oravița* (2001). Domnul Ionel Bota alcătuiește cea mai cuprinzătoare lucrare despre acest edificiu cultural, fructificând documentele pe care le-a avut la dispoziție din zestrea Muzeului și multe alte referințe din arhive, presă și cărți. Cum scrie în prefață Gheorghe Jurma, „El reface istoria într-un larg context regional, interpretând apariția teatrului și apoi spectacolele teatral-muzicale, conform unor idei directoare moderne”. Într-adevăr, socotind Teatrul din Oravița „în caz de multiculturalism european”, domnul Bota scrie: „În acest colț de Mitteleuropa, unde se află așezat și orașul Oravița, experiența istorică – *mit* și *sindrom* – a construit / re-construit de fiecare dată modelul exportat odinioară de Viena în

provinciile sale [...] Numai că, acest caz al Oraviței cu teatrul său, în care se juca spectacol dramatic și se cânta în toate limbile imperiului și chiar ale continentului, dialogul limbajelor va converti istoria locală la desfășurările continentale, inclusiv în exprimarea experienței culturale”.

Structura primului volum se axează pe două capitole principale, privind descrierea edificiului („Concretizarea inițiativei la 1817. Un moment al barocului târziu [Barocul vienez] din România” și manifestările artistice ce au avut loc aici („Dinamica mișcării culturale, Memoria scenei [1817–1940]”). În primul capitol, după precizări despre *habitatul baroc* al urbei – „odată cu operațiunea colonizărilor oficiale, de după 1703 [...] aspectul habitatului [...] se schimbă treptat, clădirile nou apărute fiind marcate de influența barocului târziu” – și semnificația de *moment unicat al barocului vienez* a teatrului vechi – „Până astăzi, clădirea a rămas o mărturie peste timp a artei arhitecturale a barocului, deoarece teatrul nu s-a modificat de la ridicarea și inaugurarea sa oficială, în octombrie 1817” –, impresionează prezentările detaliate ale spațiilor, sălii, balcoanele I și II, scena, fosa, etajul, scaunele vechi etc. Al doilea capitol e structurat, ca să zic așa, pe două secțiuni, privind spectacolele teatrale și muzicale, la rândul lor împărțite în cele susținute de diletanții locali și profesioniști veniți aici în turneu. Sunt semnalate în domeniul muzicii ansamblurile de operetă din Viena și Budapesta, un ansamblu italian de operă, soliști de la Opera Națională din București, Teatrul de revistă al lui Constantin Tănase, o trupă de balet de la Balșoi Teatr din Moscova, coruri și orchestre germane, maghiare, austriece, sârbe. În ce privește, mai ales, „turneele unor trupe venite din România (vechiul Regat), vor fi adevărate triumfuri de spiritualitate autohtonă și deopotrivă argumente solide aduse solidarității culturale naționale”. Dintre ele se desprinde, ca însemnătate și ecou, turneul lui Mihail Pascaly din 1868, cu *Mihai Viteazul* de Dimitrie Bolintineanu, *Ștregarul din Paris* de Bayard și Vanderbourgh, *Doi profesori procopsiți și neprocopsiți* de E. Scribe și poezia *Copila Română* de Iosif Vulcan recitată de Matilda Pascaly în costum național. „Din gara orașului (și ea veche, din 1849)... actorii au fost preluați duminică, 30 august, de 12 carete [...] Poetul Mihai Eminescu, membru al trupei, era prezent în dublă calitate: de sufleur și de secretar II al directorului Pascaly, dar sigur este că, adesea, urca și pe scenă în calitate de actor”.

Volumul doi continuă prezentarea spectacolelor susținute de diletanți și profesioniști, în patru capitole: 1. Tradiție și continuitate. Perioada 1940–1953; 2. Argumentele permanenței. Noul asociaționism. Perioada 1953–1990; 3. Renașterea unui simbol. Perioada 1990–2005; 4. Un templu al artelor.



Clubul intelectualilor, o grupare unicat în România ultimelor decenii (1990–2000). „reprezentând sinteza asociaționismului cultural din Oravița – scrie autorul –, din prima jumătate a secolului XVIII și până astăzi, la 20 iunie 1990 ia ființă Clubul Intelectualilor, la început ca secție a Societății Culturale «Oravițana»”. Care, din 1990 chiar, organiza dezbateri și conferințe tematice privind „restituirea istoriei, tradițiilor, reintegrarea orașului în circuitul valorilor cultural-spirituale naționale”. Doar că informațiile – cum spunea și prefațatorul – „sunt uneori sufocante” și, ținând să nu omită niciuna, lucrarea ia pe alocuri caracter de dare de seamă. După cum multitudinea de termeni speciali cu care descrie barocul clădirii îl fac, în unele privințe, de neînțeles. Domnul Bota anunță la sfârșitul volumului doi, într-o notă, redactarea unui al treilea volum, sub titlul *Teatrul vechi din Oravița. O instituție culturală românească din Mitteleuropa*. O fi apărut?

Merită, deci, acest împătimit dirigitor al celui mai vechi teatru din România și distins cărturar, Ionel Bota, prețuri pentru contribuția sa monografică la consemnarea... singurei mărturii existente despre farmecul de odinioară al teatrului din Viena: „Cum teatrul orăvițean nu s-a modificat, de la 1817 încoace, dar Burgtheaterul vienez a cunoscut, la 1880, foarte multe modificări și mai târziu a fost totalmente dezafectat, o concluzie devine acum necesară: toți cei ce vor să știe, să cunoască farmecul de odinioară al teatrului din Viena, îi pot regăsi «istoria» tocmai la Oravița, vizitând Teatrul Vechi Mihai Eminescu, monument istoric de artă și arhitectură de gradul 0, înscris ca atare pe lista națională a monumentelor istorice-unicat din România”.

Ionel Bota, *Istoria teatrului vechi din Oravița*, Editura Timpul, Reșița, 2003 (volumul I) și 2005 (volumul II).

## O carte cu prieteni

Căutam într-o librărie o carte anume și am dat peste una de care nu știam. Semnată de actrița Cristina Deleanu, cu un titlu cam de aventuri – **Despre măeștri și extraordinarele lor vieți**. Nu pare voluminoasă, deși are 216 pagini, nu e tipărită cu obișnuitele semne grafice, ci cu un soi de litere mai mici și mai subțirite, trasate parcă în peniță și multiplicând rândurile paginii (Editura CD PRESS, București). O culegere de articolașe publicate într-o revistă, bănuiesc săptămânală, vreme de patru ani, între 2002 și 2005, conținând, după spusele autoarei, „pilde actoricești și omenești... repere... modele, posibile reguli de conduită necesare noilor generații... informații din clipele trăite pe viu în vremuri nu foarte îndepărtate”. Preponderent din domeniul artelor, firesc, mai ales teatrale, dar și film, balet, muzică, apoi câte ceva despre modă și unele referiri la Radio și TV. Diversitate, interes constant pentru fizionomii și întâmplări caracteristice, observație atentă, reflecții, mărturii. Autoarea a ținut parcă să epateze doar prin titlu, în relatări e măsurată și perspicace în descifrarea amănuntului semnificativ dintr-un fapt, o tendință, o atitudine. Cu simplitate și sinceră afecțiune, ceea ce ne-ar îndemna să spunem că a scris o carte *cu prieteni*.

Subliniez caracterizările subtile pe care le face colegilor de breaslă, actuali și de odinioară, cu reală emoție. Astfel, despre unicul și irepetabilul actor Grigore Vasiliu-Birlic, care era „hazul întruchipat, comedia însăși” și a întruchipat „câte ceva